

Bu, menim xasiyyətimdir. Mülliifi ilə tanış olduğum istanlı olası oxuyuda onun haqqında fikirlərimi ictimaiyyatla bölüşmək ehtiyacı hiss edirim. Cünki man mülliifin özündən də bir kitab olduğunu, onu oxuya bildiyim və yazdıgı kitabda da səslində mahz onun öz ideal manını ifade etdiyinə inanıram. Başqa sözlə, mənə görə mülliif - real kitab, kitab - ideal mülliifdir. Kərəmat Böyükçöl özünün "Cöl" romanının manə bağlılığında da bu asrlarla bağlı öz fikirlərimi bildirəcəyimə söz verdim. Zaten söz vermişəydim belə, düşüncələrimi mütləq ədəbiyyat sevənlərə paylaşacaqdım.

(Əvvəlki ötən sayımızda)

...Tərəkəmə oturaq heyata keçməkəcək böyüklərden böyük dünhyaya qedam qoyur. Romanın altıncı fəsil tərəkəmanın globallaşmasına hər olsunub. Bu fəsil "Koroğlunu Amerika səfəri" adlanır. Indi Koroğlu Qırat behində Toqat seferinə yox, Boingde Amerika seferinə çıxır. Meqəd xanlar, sultani soyraq yox, Amerika ilə sıvayı eləqələr qurmadıq. Nə etmək olar? "Biz Koroğlu nəşliyik" deyirikse, gərek Koroğlunu müasir dövri getirib, Amerika ilə münasibət yoluşa qoymaq üçün ona xüsusi missiya verək. Bu fəsil tərəkəmanın müsir dünhyada gedən hadisələr baxışını eks etdirir.

... Çöldən bir tərif sehra, bir tərif məsələdir - demənidik. Cöl adamı olasın, məsə adımı ilə eləqən olmasın? Bu, heç mümkin dərđidir. Cöl adınamın məsə adımı gənüşü "uruslar"dır. Əsərin yedinci fəsil "Rus işi" adlanır. Rus deyəndə adının yadına mührəbələr, inqilablar, qaçqınlar, KOB, represiya, deportasiyalar, diskriminasiyalar gelir. Əsəldən bütün burlar birlikdə rus işini təskil edir. Tərəkəmanın hiss etdiyi rus işi de məhz burlardan ibarətdir. Bu, heç de xoşagələn bir iş deyil.

...Tərəkəmanın səslənmiş inqilabi əsərin sakkinzinci fəsildə - "Kitabxanada seks" fəsildə təsvir edilir. Seksual inqilab intim olanların intilmənlərin çıxarılması, məhrəmənə naməhrənin yerinən deyişik düşməsi kimi baş verir. Hami ve her şey soyunur. Seks qılıqları qırılır. Qırda buna "səyqış seks" deyir. Yeni intilməldən, məhrəmlikdən, romantizmdən məhrum olan seks. Zaten kitabxanada yalnız belə bir seks olabilir. "Kitabxanada seks" eslinde kitabda seks kimi, yeni erotik ədəbiyyat kimi təsvir edilir və erotik mövzü olın bir kitabda sadə tərəkəmanın oxuması nəcə olbilərsə, bu fəsilde o təsvir olunur.

...Artıq oturaq heyata keçmək tərəkəmə oturaq heyata xas həyat tarzı yaşamığa, sıvışlaşmaya, simvollar almışda yaşamışa məhkumdur. Əsərin doqquzuñca fəsil - "Qarğı dili və parti-

MÖVQE

MƏN CÖLAM

Sərdar CƏLAЛОĞLU

ya" fəsil tərəkəmenin siyasetləşməsinə hər olsunub. Əlbəttə ki, qarğı diline xas bir dille. Siyasi dili qarğı dilinin özüdür. Her bir gruppun üzvlərindən kəskinən başa düşmədiyi bir dillər.

...Tərəkəmə oturaq heyata keçdiyindən yavaş-yavaş dinc-imana gelir. Romanın onuncu fəsil məhəm bəs məsəleyə hər olsunub və "Toy, molla və arba dildində döyüş" adlanır. Bu fəsilə "kor atın kor nalbəndi" məsəlesinə uyğun tərəkəmin dini görüşləri eks olsunub. Tərəkəma xürafatla dinin məngənəsində sıxılır, cöləsə şəhər heyatının arasında sıxılış kimi.

...At ilə birlikdə tərəkəmə heyatının ayrılmaz atributlardır. At tərəkəmanın nüqayıyat vəstisi, it onun polisi, ordusudur. Biri ilə tərəkəmə hərəkət edir, digeri ilə gorusun. Onbirinci fəsil - "At cölərin "A" hərfidir". Yəni de "A" hərfi. At mahəbbət qızə mahəbbət kimidir. Biri cöldə, biri evdə. Biş məsəlesi ilə yalnız "A" hərfi eləqliqi deyil, həm de biş məsəssi at məsəlesi ilə də elaqlıdır. "İgid odur - atdan düşə atlana". İgidlik bişin çıxmışından başlayır. Bu fəsilə mülliif özüne maxsus şəkildə tərəkəmenin nostalgiyalarını dileyir: "Yene o çöl olaydı..."

...Qarabağ mührəbəsi - tərəkəmin içindən keçən mührəbə. Qarabağ tərəkəməsi qədər bu mührəbənin acısını kimse hiss edə bilməz. Tərəkəmin döşməne münasibətində özü kimi saf və sadədir. Bu kitabın onikiñin fəsilində adı bunu bir də bütəndir - "Bizi uğsaq çırqala gəzirik, burlar işqadı ödürürlər" usaq qatlı ermenilər. Onların tük mülletine - tərəkəməye olan nifreti heddi-hüdüd bilmir. Başqa yerlərə sərhədzis həkimlər gedir. Qarabağda sərhədzis karılar...

...On üç nəhən reqəmdir, əsərin onuncuñca fəsil isə məhz nəhən işlərə hər olsunub. "Atəksəz pozulub" fəsildən Qarabağda sərgülərini onuyaqıñı etişəq və mənviyyatıñı sıvışı oyundan söz açılır. Tərəkəmə - "atəksəz pozulub" sözündəki "pozulub" sözündən öz semimiñi ilə poz-

(Kərəmat Böyükçölün "Cöl" romanı haqqında düşüncələrim)

şünlük kimi dərk edir, hem de düz dərk edir. Bir oğlanın və ya qızın pozulması nadirə, mührəbedə müqavilə imzalayır, sonra da ona ərməl etmək - atəksəzi pozmaq elə bir pozğunluqdur. Nə fərqi, ya gənc bir oğlan, ya qız pozula, ya da bir millat və ya erməni-rus ittifaqı. Həc fər et-mez.

...Tərəkəmənin uzun illar məruz qaldığı adətsiz mührəbələr. Tərəkəməye roman hər olsunu, amma orada mührəbə fəsil olmayı?! Kərəmatin romanının da mührəbə fəsil yox deyil. On dördüncü fəsil, "Mührəbə gərek işləsin" adlanır. Bu fəsilə mührəbəriyə hazırlıqsız yaxalannmış bir topun hərəkəti səhərbəndin söhbət açılır. Tərəkəmə hara, mührəbə rəmətənən, sabah ümidi qalmayan insanın halıdır - depressiya.

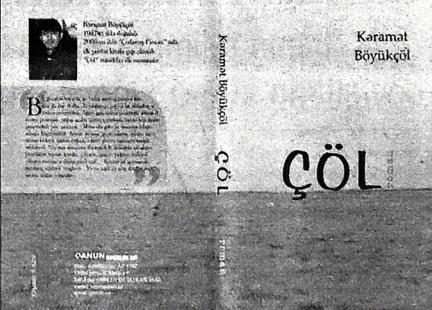
...Indi tərəkəmənin coxu Ba-kıya köçüb. Bunlara qəçqınlar da deyir. Indi tərəkəmənin böyük çöldən Bakının yanındakı böyük Xəzər gölü evəz edir. Tərəkəmə Xəzər bölgə kimi başlar. Əsərin fəsəhət məhəbət beşə adlanır - "Xəzər dənizi cöldü". Tərəkəmə Xəzər baxış çöllü xatırlayır. Yal-

sını, usağını, vətənini sahibsiz buraxıb Rusiyya gedən tərəkə-mə gəncələri.

...İnsan öz dədə-baba torpağından, doğulduğular yerlərdən, formalaşmış medeniyətdən, ya-xınlardan ayrı düşəndə ilk meydandakı gələn hiss rüdüşkün-lüyü olur. Ruh dəşkünlyə elmdə depressiya adlanır. Kərəmatin romanının bir fəsli de depressiya adlanır. Burada bürüklər, rəmətənən, səhərbəndin ittifaqı. Həc fər et-mez.

...Tərəkəmənin uzun illar məruz qaldığı adətsiz mührəbələr. Tərəkəməye roman hər olsunu, amma orada mührəbə fəsil olmayı?! Kərəmatin romanının da mührəbə fəsil yox deyil. On dördüncü fəsil, "Mührəbə gərek işləsin" adlanır. Bu fəsilə mührəbəriyə hazırlıqsız yaxalannmış bir topun hərəkəti səhərbəndin söhbət açılır. Tərəkəmə hara, mührəbə rəmətənən, sabah ümidi qalmayan insanın halıdır - depressiya.

...İndi tərəkəmənin coxu Ba-kıya köçüb. Bunlara qəçqınlar da deyir. Indi tərəkəmənin böyük çöldən Bakının yanındakı böyük Xəzər gölü evəz edir. Tərəkəmə Xəzər bölgə kimi başlar. Əsərin fəsəhət məhəbət beşə adlanır - "Xəzər dənizi cöldü". Tərəkəmə Xəzər baxış çöllü xatırlayır. Yal-

yüdü işləyəndi. Ancaq sen say-dığını say, gör sovet hökuməti ne sabayı tərəkəmələr üçün...

...Tərəkəmənin simvolu qoç, rəsun simvolu xoruzlu. Evinə başına hamisə ağacdən düzəldilmiş misr xoruz heykəl vurur. Tərəkəmən de saatı xoruzu. Bize xoruz yaxşı menədə, rüslarda rusça xoruz - "petux" pis menədə isənən. Tərəkəmənin saatı ilə rusun xoruzunun aləşqəndən baş aqmaq çox cəlindir. Kərəmat bu məsəledən baş aqmaq üçün romanın on beşinci fəsilini - "Xo-ruz saat ve məktubda xoruz" fəsilini yazmış və bu fəsilə bir çox metobilleri ehyamlar edib.

...Romanın "Məne Bakının şəklini at", "Səz Koroğlunu cib telefonudur" fəsillərindən artıq tərəkəmə kimliyinə yavaş-yavaş it-meyməndən söz acır. Nəcə deyər-lər, Koroğlu demək, "tüfəng çıxı, qəhrəmanlıq aradan getir". Tərəkəmə şəhərləri, tərəkəmələr iddialı çıxır. Koroğlunu qılıncını an son mobil telefon evezəldi, elə Koroğlunu da, aile-

niz bir fərqi var-cöl susuzluqdan, xəzər sululudan eziyyət çekir.

...Daha sonra "Versiya", "Baglam", "Doğanqan", "Cöllərin ellibası oldu" fəsillər gelir. Bu fəsilərdə tərəkəmənin özündən uzaqlaşmasının ayrı-ayrı me-qamından bohs edilir.

...Romanın bir fəsil hecmində olan ikinci hissəsi "O" adalanır. "O" qeyri-müeyyənlilik işarəsidir. Galəcək kimi, tale-qismət kimi, ölçüm kimi, tərəkəmənin sabah kimi... Bu hissədə kölgədən sohbət açılır. Bal-ke de o meşə adımanın cöl adımı üzündən olan kölgəsidir. Əsl pəy-gəməber demək, başqasının yolu ilə gədenin öz yolu olmaz. Tərəkəmə artıq başqa bir yolla gedir. O, calışır ki, bu yol onun öz yolu olsun. Hətta bu yolu başqasıncı başqasının olubsa da.

...Roman 2009-2010-cu illərdə yazıldı. Həle və xəzər Qarabağ işğal altındır, tərəkəmələr qəçqın halında idil və hələ və bax - vətən bir qeyri-müeyyənlilik - "bu işlərin axırı necə olacaq?" - səməsindən başıda. Kərəmet sənki bəs erindən özünü dənizənəkəsdir, dayırıldır, lazımlıdır, ipə-sapa yetməyən - janra uyğun gelməyan bir əsərdir. Əsər onasın məziyəti isməyi Şəhərin "Dəl Külli"ündən başlanan türk milimini özündə dəvam etdirəndir. Əsər öz mülliifi kimi orjinaldir, özüñeməxəsdir, dayırıldır, lazımlıdır, ipə-sapa yetməyən - janra uyğun gelməyan bir əsərdir. Əsər onasın sefaievi, né de komik jandadır.

Kərəmet özüne sadıq qalaraq yazdıqı bu əsərdə roman janrinin bütün tablalarından imtina edib, öz yaradıcılıq azadlığını bu janrin çərçivələrindən çıxmışla ifade edib.

Kərəmet özüne sadıq qalaraq yazdıqı bu əsərdə roman janrinin tənizi oląq - "Men türkəm-mən cölləm-Kərəmet Böyükçöləm".

Üğurlar sən, Kərəmet Böyükçöl! Bundan başqa heç bir əsər yazmasan da bu əsərin sefi-ni bir yaxşı kimi ədəbiyyatımızda yaşatmaq bacaracaq, heç ki, fiziki cografiya minillərdən cöl öz sinəsindən yaşadı.